

Я, BELLVEDERE

Димитър Зашев

I.

Културата е вътрешно свързана с без-делието, нищо-правенето, оставянето нещата да са, каквито са, *laisser-faire*. С това тя сякаш утвърждава материнската си мощ спрямо захласналия се индивид, поднася му много гънки и дипли на своите „поли“, поема го на „скути“. Тя „ококорва“ погледа на наивно реещия се „малчо“, изненадва го, готова е всеки миг да му поднесе красива загадка, бърза забава, къс странност.

Ето я културата на реещия се поглед, „креслото“ за блесналия гледец. В нея той спокойно се отпуска, мами се. И колкото и да е ненаивен, че дори зъл, все пак, все някога, той се оставя да бъде подведен от мимолетните красоти и от недълбоките странности – в един „голям град“ например.

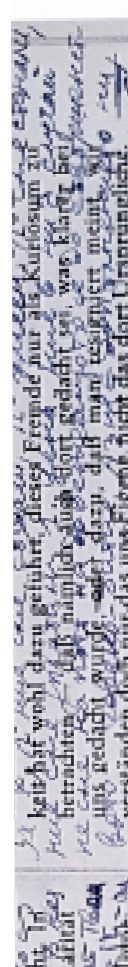
И човек е в града – в тази магма от лукс и свирепост, среди сиянията на рекламните светлини и на полицейските копчета, среди шума на лимузините, под писъка на сирените на колите за бърза помощ и на карабинерите.

И колкото по-развита е една такава култура, колкото по-зряла е тя, толкова по-незримо е присъствието на земните ѝ опосредствания – свирепостта, унищожителния труд, ненавистта към ближния. Така тя се превръща в нестихваща феерия на погледа – фурорна и помиташа.

Погледът на еднака-индивид в нея е лишен от опорна точка: от място, където да се върне, от гнездо, в което да струпува и да „захаросва“ видяното, където да го ра-финира и ре-флектира. Забързаният човек-скиталец е актьорът на тази зряла култура.

И затова неговият поглед е по-проницателен по-нюансиран, по-развит, ако щете по-хищен. Той е погледът не на неподвижно дебнеш звяр, готов за скок, а на звяр в бяг, за който скокът е сетната възможност за присъствие. В мимолетността и бързоходността (*fretta*) на „укротявания“ от сиянията на културата поглед (на забързания човек – „звяр“) е и спецификата му.

Ала, както вече беше загатнато, в същината на културата е и в това, тя, чрез измамните си видимости, да задържа, макар и мимолетно, да отпуска „криле“ на погледа, за да го центрира и у-с-покоява, колкото и – с новите си форми – да е унищожила самата възможност, той да се възвръща при себе си, като се самонатрупва и себестрои. Така че кодовете на новите културни ситуации са от двузначно естество: на културата е иззета основата да бъде „материнска“, ала тя все още трябва да „задържа“ взора. Разрастването ѝ, с един модерен мегаполис, е неимоверно, но тя все още трябва да остава за погледа на едва ли не губещия се в нея индивид обозрима, все пак позната, така или иначе, колкото и

да е менлива и измамлива – близка. Сякаш този поглед е заставян сам да „конструира“ своята „майка“, родността, креслото на отлагането, на успокояването и в крайна сметка – на себенамирането си. Та нали той иначе би се „изцъклил“.

II.

Погледът е вътрешно свързан с интерпретацията и като такъв той е „зрящ“, „виждащ“, интелектуален. Центрираността, това първоусловие, за да съществува, му налага да отвоюва своя къс „родност“, пространствено-времеви покой в безграничната забързаност, мимолетното „при себе си“ (в „познат“ кът, край „познати“ гледки) посред неспирната чуждост, фалшивата сияйност и изменчивост на огромното културно пространство: океана-град. На погледа е необходимо да „завирява“ откъслек градско пространство, да го „наизустява“, да изтръгва граматиката на същото и да я узурпира, представяйки я за своя собствена; нещо повече, нужно му е да започне да я налага върху същия този откъслек градско пространство и да представя същото вече за „свое творение“, като своего рода „проекция“ на собственото си видение, като материално продължение на своята менталност. Така погледа се „успокоява“. Нужна му е глътка „идеализъм“ („идеализъм на тъждеството“). Така той разпознава откъслека градско пространство, „всевижда“ и намира „близост и ответ“. Така той е един уверил се в себе си, ориентиран и самодостатъчен, отчасти самовглъбен, отчасти контролирано разсеян, поглед. Страхът е изместен на заден план. Несъответствието вече не плаши, а мами, „обещава щастие“; то по-скоро предлага дара на съответствието, *bellvedere*.

„Виденият“ голям град сякаш вече е „покорен“: „- О, бил съм там Виждал съм Го. Зная Го. Бива си Го. Но все пак, нищо особено. Да, да... И там съм бил...“ Така е нужно интерпретацията да е изпреварваща спрямо гледката, за да я превръща в свое (познато) видение, в къс „родност“. Та нали иначе погледът не би издържал. Той не би могъл непрестанно да „завирява“ все нови и нови пространства, да изтръгва синтаксиса им и да ги узурпира като „своя“ интерпретационна схема (на съответния нему, роден език). И ако властта е не друго, а подвеждането на вижданата гледка под антиципиращата я, и предадена за нея, интерпретационна схема, гарантираща свободното самодвижение на погледа, то и властта на същия този поглед ще бъде само едно първоусловие както за „виждането“, така и за „самопокоенето“ му.

Зрялата култура култивира ненаситни, но уверени и покоящи се в себе си погледи, „гледци на пантери“: как да не се отпуснеш пред гледката на всичко онова, което можеш и да „изядеш“. Разкритата тайна на всичко съзирано, изпреварващата мощ на „пронизващия“ го поглед – нима това не са предпоставки на едно модерно „виждане“ (в диплите на мегаполиса-моща)? И същевременно, то е виждане, всячески готово да преходи в глаголстване. Та нали в изпреварващата интерпретация на появяващото се „друго“ е тайната на властта на това виждане. И нали в мимолетното и всеобхватно разсекретяване на всяка видяна странност се състои собствения му „секрет“.

III.

Една недотам зряла култура обаче ликвидира предпоставките за „отпускането“ на

погледа или пък тя изобщо не ги създава. В нея взорът няма къде да се отпусне и при какво да се спре, на какво да се задържи. Какво би могъл да „погали“ той, да разсекрети и себеуподоби, да го „завири“ и приюти, да го отнеме от себе си и пре-пренесе? Друг поглед е нужен на такава незряла култура и по-различни биха били неговите свойства. А по силата на погледа, на самите качества на „погледността“, човек е готов дори да обродни нищетата. Той е склонен на „компромиси“. Ще задържи обратно за погледа, ще приюти в гледеца ограбващо погледа, ще приласкае с ласка на ням свидетел кошунството на взора. Така той ще разкъса взорността си. Ще я лиши от нейното първоусловие за съществуване: да се себенамира и възвръща при себе си, да олекотява, свободно възземайки се над всичко въздържано в нея като над нещо „своє“, „обикнато“ и познато. Нищетата съсипва лелеяната от погледа родност.

Една култура без ейдетици материали предпоставки изисква по-скоро мъжествено склопен поглед, обърнат към очната ябълка гледец. Тя е култура за доброволни (мъжествени) или лековерни (наивни) слепци. В нея го няма свободното придвижване на колективно контролирани видения от началото към края и сетне от края към началото им. Те вече са принципно неасимилируеми, нямат обща граматика и разпадът им е неударим. Тази култура на ейдетици транс: със застинала унесеност на взора, с митична ужасеност на погледа. А самият поглед е било накъм вик, било накъм нямо мълчание, което в основата си едно и също. В такава култура погледът не се рои в себе си. Той не се пречупва като калейдоскоп. Той не поражда собствените си цветни видения. Тук интерпретациите не се превръщат в ориентир. Те нищо не проясняват. От тях не израстват „гледки“, пък камо ли „красиви“. В случая времето протича, без да бъде озримявано или пък бива озримявано с единствено с готови визуални клишета, наизустени зримости, а те, разбира се, са съвършено несъвместими една с друга и не могат да се обединят в обща, родова, визуална памет. Тук визуализацията не израства органично. Тя по-скоро се привнася, „импортира“ се. А и жаждата да нови гледки в тази култура е изкуствена. Тя е своего рода заплеснатост на индивида, но не и ненаситност, не и алчност. От нея не струи струяща нов живот ейдетика. Уморени и наивни детски погледи на сенилни, най-често крещящо-смълчани, люде тук водят свой живот – подражание.

Гледката на божия син, протегнал милостиво ръка за опрощение, някога е била универсално проясняваща, колективно ориентираща. От нея е могъл да поеме пътя си всеки верски поглед и да се множи. Но и протегнатата от фюрера за поздрав дясна ръка също е била колективна, проясняваща гледка. Кои видения, кои ейдоси, ще се превърнат в първообразци за визуални игри на един помътнен взор, това зависи от историческата случайност.

Ала за исторически лишени от погледност все пак остава и историческата „утеха“, да могат с мъжки склопен поглед да се опитат да конструират из самите ѝ основи една нова и незаразена от спина на властовостта визуализация като станат градители на нетиранична ейдетика.

IV.

Отношението между логос и ейдос вече е добило такъв вид, че и след успехите на логоса сякаш не всичко е „проиграно“, поне за онези, които още не са успели да го последват във визуализиращата му конкретика.

Висшето предназначение на една култура е: да бъде формално-целесъобразна за погледа. Тя би трябвало да бъде от такова естество, сякаш са я извикали на живот и сякаш тя съществува единствено и само за да бъде спокойно „видяна“ от погледа, за да се „понрави“ във виждането. Културата на любуването (на красиви гледки, ландшафти, градини...), на маскирането и грима, на модата и т.п. е по-скоро като бледа вариация на една по-универсална и създадена за погледа обредно-ритуална тържественост на културното образувание.

Ейдетичната проективност и допълващата я, и извикващата я на живот, ейдетична „родност“, залягат в основите на всяка култура, пък била и тя най-бедната.

Handwritten notes in Bulgarian on the left margin, including the number '94' at the bottom.

...tes, geschichtliches Geheimnis, das durch die Zeiten geht. In mannigfachen Modifikationen ist die ursprüngliche Polarität durch die Jahrhunderte lebendig geblieben. Die Griechen und die Perser, die Spaltung des römischen Imperiums in das Westreich und das Ostreich, westliches und östliches Christentum, das Abendland und der Islam, Europa und Asien, das sich seinerseits in vorderen, mittleren und fernen Orient gliedert, sind die einander folgenden Gestalten des Gegensatzes, in dem die Kulturen und Völker sich zugleich anziehen und abstoßen. Darin hat sich jederzeit Europa konstituiert, während der Orient den Gegensatz von Europa erst übernahm und seinerseits europäisch verstand. — Eine objektive historische Analyse zeigt nun zwar den Vorrang des Abendlandes an weltgestaltender Wirkung, aber zugleich

keit hat wohl dazu ge... betrachten - daß nan... uns gedacht wurde, -... verstanden doch nur d... Aber wesentlich wi... fragen: Was ist bei all... verlorengegangen? Es... doch wesentlich angeh... die in unserer eigenen... hervorbrachten, vermo... Keineswegs sind wir... Menschseins, Asien... wir von uns her nur v... wir selber sind, so ver... nen. was in uns so ver...

V.

Тенденцията към бел-вю-изация, към въздигнатост до красиво видение на делничните измерения от културата на един мегаполис е с господстващата с епохата на модерността. Тя е престанала да се задоволява с тясно музейно или изложбено пространство. Свързала се е с пазара и със самонарастването на капитала. Задържането на погледа, било от красива, било от интригуваща гледка е само част, но съществена, от по-общата стратегия на пропагандата на стоковия свят.

(Облеклото на един уличен изкопчия в Милано, например, не се различава кой знае колко от това на който и да било келнер от представителен ресторант в града.)

Всичко „видимо“ е остоковено и като такова то вече стои под диктата на изискването да бъде: красива гледка, бел-вю. Реклама – мода – дизайн – архитектура (шоу, пийпшоу, стриптийз): изискванията на властническия поглед са всепроникващи и общозадължителни. Хигиена – красота – покупко-продажба. Бел-вю трябва да симулира предназначениостта си за един всеобщ потребител, за консуматор от която и да е класа, от което и да било социално съсловие. (Симулацията достига дори дотам да бъде поднасян едва ли не „лукс“ за всички. А оттук, с масовизацията на луксозното чрез преноса му във видимостта и обезценяването на луксозността, и нейните обръквания с фалшификата – заблудите на сецесиона.) Естетическият вкус създава своя Република от мнимо равноправни потребители на естетически видимости зад решетките на като по правило поставени в услуга на самоцелно нарастващия капитал цени. Формалната демокрация е допълнена от формалния естетизъм на бел-вю-всекидневието. Индустрията на бел-вю и цвето- и звуко-и формо-индустрия, а и индустрия на текстове, и на смълчаности, без оглед на това какъв е техният истински референт. Тя е индустрия на принципно подлежащи на разсекретяване засекретености. (Красивите изкуствени цветя не крият тайните си; те само отлагат своето разгадаване за най-близко бъдеще и така носят и предчувствието за едва ли не: „осъществяване“.) Закономерно възниква въпросът: кой е разпознаващият се в културата на бел-вю-всекидневието тип индивид. Два диктата са за него еднакво саморазбиращи се и еднакво подлежащи на непрекословно изпълнение – този на естетическата мода и този на висшестоящата институция. Такъв тип индивид е „красив“, като „служи“. (Красотата тук е преходила в повинността.) В това е и „показът му“. Извън зоните на посочения диктат той би могъл, а е и застрашен, да се превърне в къс „чиста привидност“. Ала последната вече не ще влиза в сметките на никого и няма да има битие заради виждането. Тя ще може да си остави „частна“ работа или дори проява на „ексцентричност“ на конкретен социален индивид.

А бедността? Тя също ще остави извън правилата на всевластното бел-вю и ще представлява за него нещо като социо-природност или социо-вторична суровина. Ще се налага дори да се съдейства на същата – та тя да добива поне ореола на благоприличието и да представа да бъде къс плашеща природност. Дори боклукът ще следва да бъде „благовиден“, което пък ще предполага съответна пазарна връзка. Цената на фасадна красота ще нараства, колкото и да не искат да плащат за нея предприемачите от епохата на поредното „първоначално натрупване на капитал“. Предстои, като привидно надмогване на бедността, култивирането на една по-нова нагласа на погледа към „външната красива нагледност“, което пък, от своя страна, ще налага и закодирането и анонимизирането на социална жестокост от по-друго естество.

Я, белведере.

Милано, XII, 1991
(Из личния архив)

Der Geist lebt erst, gerät in Bewegung, seinen Aufschwung, wenn er in Gegen- im Kampfe sich findet. Aber der Gegen- ein geschichtlicher, seinem Gehalte nach Form zu bringen, durch keine endlichen n Inhalt zu erschöpfen. Er ist wie ein heimnis, das durch die Zeiten geht. In tionen ist die ursprüngliche Polarität ebendig geblieben.

Der Spalter, die Spaltung des römischen Imper- und das Ostreich, westliches und östliches land und der Islam, Europa und Asien, deren, mittleren und fernen Orient glied- folgenden Gestalten des Gegensatzes, in Völker sich zugleich anziehen und ab- erzeit Europa konstituiert, während der n Europa erst übernahm und seinerseits

Die Analyse zeigt nun zwar den Vorrang ltgestaltender Wirkung, aber zugleich seinen Mangel, von dem her die Frage 1 und fruchtbar bleibt: was finden wir as würde dort wirklich und was wurde nt haben? was sind die Kosten unseres and zurück in die Tiefe der Zeit die chtliche Überlieferung. Nirgends auf chichte als im Zweistromland und in hat in den letzten Jahrhunderten der en. Das Abendland hat die reichste, Geschichte und seiner Schöpfungen, die Geistes, die größte Fülle anschaulich n.

stellen wir überall die Frage: welche on dem, was das Abendland geleistet onaler Methodik, persönlichen Selbst-

Geprägtes usw.? Wir suchen dann nach identisch ist, und fragen, warum es im kam.

Wir geraten unter die Suggestion, gar nichts Neues kennenlernen. Es is nur mit anderen Betonungen. Die eu- keit hat wohl dazu geführt, dieses Fr betrachten — daß nämlich auch dort uns gedacht wurde, oder dazu, daß verstanden doch nur das uns Eigene, n

Aber wesentlich wird uns Asien fragen: Was ist bei allem Vorrang Eu verlorengegangen? Es gibt in Asien, doch wesentlich angeht! Es treten von die in unserer eigenen Tiefe ruhen. hervorbrachten, vermochten, geworden Keineswegs sind wir auf dem We Menschseins. Asien ist unsere unerl wir von uns her nur verstehen, inder wir selber sind, so vermögen wir doch nen, was in uns so verborgen und ve zum Bewußtsein brächten ohne den den. Wir würden verstehen, indem wi weil aufblüht, was in uns schlummer sophiegeschichte Chinas und Indien dem überflüssigerweise noch einmal und nicht nur eine Wirklichkeit, an- logische Auswirkungen studieren selber betroffen werden, weil es un Möglichkeiten, die wir nicht verwirk lung bringt mit dem echten Ursprung das wir nicht sind und doch der Mö- ein eigenes Unvertretbares ist an ge

Die selbstverständliche Vorstellung abendländischen Kulturkreises als c

